

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
İSLAM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ISAM.

مركز البحوث الإسلامية
وقف الديانة التركي

Kitâbü't-Tevhîd

Ebû Mansûr el-Mâtürîdî

(ö. 333 h./944 m.)

Tahkik

Prof.Dr. Bekir Topaloğlu

Dr. Muhammed Aruçi

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 674
İSAM Yayınları 16
Klasik Eserler Dizisi 3
© Her hakkı mahfuzdur.

KİTÂBÜ't-TEVHİD Ebû Mansûr el-Mâtürîdî

Tahkik
Prof.Dr. Bekir Topaloğlu
Dr. Muhammed Aruçi

Kitâbü't-Tevhîd
TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
Tahkik Yayın Kurulu ilmf kontrolünde hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Bu eser
TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
Erken Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü M. Suat Mertoglu

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı Mütavelli Heyeti'nin
04.06.2002 tarihli ve 1075/6 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Ankara, Ocak 2003 m. / 1423 h.
Yedinci Basım: İstanbul, Temmuz 2022 m. / 1443 h.
ISBN 978-975-389-939-0

Yayın ve Dağıtım

TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde, No. 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 48058

Basım

Hat Cilt Basım Yayın Matbaa Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Altunşehir Mah. Muhsin Yazıcıoğlu Cad. No: 2/1
Başakşehir - İstanbul
Tel: (0212) 688 08 08
Sertifika No. 35778

el-Mâtürîdî, Ebû Mansûr

Kitâbü't-Tevhîd [كتاب التوحيد] / Ebû Mansûr el-Mâtürîdî ; tahkik Bekir Topaloğlu,
Muhammed Aruçi. – 7. bs. – İstanbul ; Ankara : İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) ;
Türkiye Diyanet Vakfı, 2022.
42, 582 s. ; 24 cm. – (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 674. İSAM Yayınları ; 16.
Klasik Eserler Dizisi ; 3)

Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-975-389-939-0

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar • 7

Yeni Baskıyı Takdim • 9

Birinci Baskının Sunuşu • 11

EBÛ MANSÛR el-MÂTÜRÎDÎ • 13

Hayatı • 13

Siyasî ve İlmî Çevresi • 16

İlmî Şahsiyeti • 18

Eserleri • 21

A. Kelâm ve Mezhepler Tarihi • 21

B. Usûl-i Fıkıh • 25

C. Tefsir ve Kur'an İlimleri • 26

D. Mâtürîdî'ye Nispet Edilen Eserler • 28

KİTABIN NEŞRE HAZIRLANMASINDA TAKİP EDİLEN METOT • 33

Metnin Tahkiki • 34

KAYNAKÇA • 37

YENİ BASKIYI TAKDİM

Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin (ö. 333/944) Hanefî-Mâtürîdî ekolünün en temel kaynakları arasında yer alan *Kitâbü't-Tevhîd* isimli eseri, mevcut tek nüshası ve Fethullah Huleyf'in 1970'te bu nüshadan yaptığı neşir esas alınarak 2003 yılında Prof.Dr. Bekir Topaloğlu (ö. 2016) ile Dr. Muhammed Aruçi (ö. 2013) tarafından yayımlanmıştı. 2005 yılında yeniden basılan eserin nüshaları geçen süre içinde tükendi ve önemine binaen eserin yeniden yayımlanmasına karar verildi.

Eser, bu baskısında yapılan bazı tashih ve düzenlemelerin yanı sıra yeni ve daha rahat bir iç düzenleme ile ilim dünyasının istifadesine sunuldu. İçindekiler bölümü ve dizinler yeniden ve daha detaylı bir şekilde hazırlandı, müellifin kitapta çeşitli kavramlar hakkında açıklayıcı bilgi verdiği yerlere işaret etmek amacıyla ilgili yerlerin sayfa numaraları dizinlerde altı çizili olarak gösterildi. Önceki baskıda yazma nüshanın varak numaraları metin içinde gösterilmişken, tespitinin daha kolay yapılabilmesi için bu numaralar sayfa kenarına alınıp metin içinde bu yerleri göstermek üzere "eğik çizgi" (/) kullanıldı. Yine daha önceki baskıda "bilgisayar programından kaynaklanan teknik sebeplerle metnin satır sayısını gösteren rakamlar konulamadığı" ifade edilmekteydi. Bugün için böyle bir teknik problem söz konusu olmamakla birlikte satır sayısını gösteren rakamların konulmasına ihtiyaç görülmedi.

Eserin bu baskısının yayıma hazırlanması TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) araştırma uzmanlarından Orhan Ençakar, sayfa tasarımı ise Ali Haydar Ulusoy tarafından gerçekleştirildi. Bu baskı vesilesiyle eseri neşreden ve geçen yıllarda kaybettiğimiz her iki hocamızı rahmetle anıyor, sa'ylerinin meşkûr ve yayımladıkları eserlerin sadaka-i câriye hükmünde olmasını diliyoruz.

Prof.Dr. M. Suat Mertođlu
İSAM Yayın Kurulu Başkanı

BİRİNCİ BASKININ SUNUŞU

Âlemleri yaratan, geliştirip yaşatan Allah'a hamdolsun! Allah elçilerinin efendisi Muhammed'e, onun yakınlarına, ashabına ve tevhit yolunda takip ettiği çizgiyi kıyamet gününe kadar izleyenlere salâtüselâm olsun!

Allah Teâlâ'nın yaratıklara lutfettiği nimetler sayılamayacak kadar çoktur. O'nun en güzel şekilde ve mânada halkettiği insanoğluna verdiği nimetlerse diğer yaratıklara lutfettiklerinden üstündür. Bu nimetlerin başında ilâhî emaneti taşımaya vesile olan akıl ve şuur gelir. Bunun yanında Cenâb-ı Hak kendisiyle insanlar arasında elçilik görevini yerine getiren peygamberler göndermiş ve onlar vasıtasıyla insan kudretini aşan hususlarda aklın ve gönlün izlemesi gereken yolu göstermiştir. Şunu belirtmek gerekir ki insanın gerek fert gerek aile ve toplum planında dünya ve âhiret hayatının mutluluğuna ulaşması ancak vahyin aydınlattığı akıl yoluyla mümkün olur.

Son peygamber Muhammed aleyhisselâm bundan on dört asır önce son vahyi tebliğ etmiş ve ebediyete göçmüştür. İslâmiyet, Arap yarımadasında ortaya çıkışının ardından benzeri görülmemiş bir hızla geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Şüphe yok ki bu coğrafyada yaşayan insanlar muhtelif inanç ve düşüncelere sahip bulunuyordu. Sözü edilen tarihî olgu bir yandan İslâmiyet'le diğer din ve kültürler arasında bir karşılaşma, etkileşme ve tartışmaya zemin hazırlamış, diğer yandan müslüman toplum içinde farklı görüş ve telakkilerin oluşması sonucunu doğurmuştur.

İslâmî ilimler arasında "kelâm", "akâid", "tevhîd" gibi isimlerle anılan disiplin, dinin temel ilkelerini konu edinip inceleyen ve onları ilmî kriterler çerçevesinde sistemleştirip ilim dünyasına sunmayı hedefleyen bir ilimdir. Bu disiplin fonksiyonunu icra ederken nassa bağlı kalmakla birlikte İslâm dünyasının içinde ve dışında mevcut olan ilgili görüş ve telakkileri de kabul ve red açısından göz önünde bulundurmayı ihmal etmez.

İslâm inanç sistemini ilk defa savunmayı bir görev bilip kelâm yöntemi kullanmaya başlayan âlimlerin Mu'tezile'ye mensup olduğu hemen herkes tarafından kabul edilen bir husustur. Bunun yanında kelâm ilminin oluşmaya başladığı dönemde yaşayan Ebû Hanîfe, onun vefatından yaklaşık bir asır sonra dünyaya gelen Ebû Mansûr el-Mâtürîdî ve ömrünün son üçte birlik kısmında Sünnî akîdeyi benimseyen Ebû'l-Hasan el-Eş'arî de benzer bir metot kullanmışlardır. Bu âlimlerin yakın ve uzak talebeleriyle birlikte teşkil ettiği Sünnî kelâm ekolü dünya müslümanlarının yüzde doksanından fazlasını kendisine bağlamayı başarmıştır. Sünnî kelâm ekolünün Eş'arî tarafından kurulduğu yolundaki kanaat yaygınlık kazanmışsa da günümüze intikal eden ilk döneme ait eserlerin incelenmesi halinde bu fonksiyonun Ebû Mansûr el-Mâtürîdî tarafından icra edildiği ortaya çıkar. Mâtürîdî'nin *Kitâbü't-Tevhîd*'inin metot, muhteva ve istidlâl şekilleri açısından sonraları kaleme alınan kelâm eserlerinin kaynağı durumunda olduğu inkâr edilemeyecek bir gerçektir.

Kitâbü't-Tevhîd, genelde İslâm düşüncesinin ve özellikle müslüman nüfusun yüzde ellisinden fazlasını sinesinde barındıran Hanefî-Mâtürîdî ekolünün temel kaynaklarının başında yer alır. *Kitâbü't-Tevhîd*'de birçok atıf yapıldığı, müellifinin *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* adlı hacimli eserinde hâkim düşüncenin modelini oluşturduğu ve kullandığı istidlâl şekilleri sonraları kaleme alınan eserlere örnek teşkil ettiği halde kitap 1970 yılına kadar yayın dünyasına sunulmamıştır. Bu münasebetle eserin ilk neşir denemesini gerçekleştiren Fethullah Huleyf ile Dârü'l-Meşrik mensuplarına teşekkür etmeyi bir borç biliriz. Bizim gerçekleştirdiğimiz baskının, eserin daha iyi anlaşılmasına ve araştırmacıların önüne çıkan problemlerin çözülmesine yardımcı olacağını ümit ediyoruz. Çalışmanın mükemmel olduğunu iddia etmek elbette mümkün değildir. Esere ilgi gösterenlerin yapacağı eleştirileri ve katkıları şimdiden şükranla karşılıyoruz. Bütün nimetler ilâhî lutfun eseridir. Önünde de sonunda da övgüler Allah'a mahsustur.

Prof.Dr. Bekir TOPALOĞLU
Dr. Muhammed ARUÇI